

แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร
สำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

The Guidelines on the Promotion for Safety Agriculture Contributing to Food
Security for the Elderly Kamphaeng Saen District,
Nakhon Pathom Province

¹ภัทรพงษ์ สุขเกษม, ²อภิชาติ ใจอารีย์ และ ³นิรันดร์ ยิ่งยวด

¹Pattapong Sookkaseam, ²Apichart Jai-aree and ³Nirun Yingyoud

ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Department of Human and Community Resources Development,

Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus

E-mail: feduacj@ku.ac.th, maxopen01@gmail.com

Received January 4, 2023; Revised January 23, 2023; Accepted February 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัย 2) ระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัย และ 3) แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสานวิธี เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้สูงอายุ 203 คน สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 23 คน ที่เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการผลิต ด้านการรวมกลุ่ม ด้านระบบตลาด ด้านพื้นที่ทำการเกษตรและ ด้านปัจจัยการผลิตตามลำดับ 2. ระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านเสถียรภาพด้านอาหาร ด้านความปลอดภัย และด้านการเข้าถึง ตามลำดับ 3. แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน พบแนวทางที่สำคัญสูงสุด ได้แก่ 1) ควรมีการสร้างทีมที่

เสี่ยงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจรวมทั้งติดตาม การทำการเกษตรปลอดภัย สำหรับผู้สูงอายุในช่วงเริ่มต้น 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดอบรมให้ความรู้และทักษะด้าน การเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ 3) ควรสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตรปลอดภัย เบื้องต้น และจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มต้นสนใจทำเกษตรปลอดภัยเช่นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ; เกษตรปลอดภัย; ความมั่นคงด้านอาหาร

Abstract

This research aimed to study: 1) the problems and obstacles of safety agriculture; 2) the food security levels of safety agriculture; and 3) the guidelines on safety agriculture promotion for the elderly in Kamphaeng Saen District, Nakorn Pathom Province. The data were collected by the questionnaire from 203 elderly. The in-depth interview was used with 23 key informants obtained by purposive sampling. The quantitative data was analyzed by descriptive statistics, while the qualitative data was analyzed by content analysis.

The results were revealed as follows: 1. Problems and obstacles to safe farming for the elderly in Kamphaeng Saen district were generally at a moderate level, with the highest means being knowledge and technology for production, group integration, the market system, agricultural area, and factors of production, respectively; 2. The level of food security from safe farming for the elderly in Kamphaeng Saen District was generally at a moderate level; when considering each aspect, it was found that all aspects were at a moderate level, with the highest averages being utilization, food stability, sufficiency, and accessibility, respectively; and 3. The guidelines for promoting safe agriculture for the food security of the elderly in Kamphaeng Saen District that are most important include: 1) A mentor team consisting of involved persons should be arranged for advice, encouragement, and monitoring safety agriculture for the elderly in the initial phase; 2) involved agencies should provide trainings on suitable knowledge and skills of safety agriculture for the elderly; and 3) involved agencies should support the primary and required inputs of safety agriculture for the elderly who start paying attention to this, e.g., seeds and organic fertilizers.

Keywords: The Elderly; Safety Agriculture; Food Security

บทนำ

ปัจจุบันจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากอัตราเกิดที่ลดลงและผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติได้นิยามว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไป เกินร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) ซึ่งในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ประชากรโลกมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และในปี 2561 ประชากรโลกรวมทั้งหมดจำนวน 7,633 ล้านคน และมีจำนวนประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 990 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่าโลกของเราได้กลายเป็นสังคมสูงอายุมหาหลายปีแล้ว ส่งผลให้สภาวะการณ์ปัจจุบัน ในหลายประเทศทั่วโลกก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยในอาเซียนประเทศที่เป็นสังคมสูงอายุมียี่ 4 ประเทศ คือ สิงคโปร์ (ร้อยละ20) ไทย (ร้อยละ18) เวียดนาม (ร้อยละ12) และมาเลเซีย (ร้อยละ10) สำหรับประเทศไทยนั้น จากการสำรวจของสถิติแห่งชาติ สรุปได้ว่า ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีประชากรผู้สูงอายुर้อยละ 10.40 ของประชากรทั่วประเทศ และในปี 2561 ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุ 12 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด คาดว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2567-2568 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โลกของผู้สูงอายุเติบโตขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้มีการดำเนินการเชิงนโยบายและมาตรการที่หลากหลาย เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต เช่น มาตรการในเชิงเศรษฐกิจ การขยายอายุการทำงาน การปรับระบบบำนาญและมาตรการเชิงสังคม ดังเช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2564) ที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม เป็นพลังพัฒนาสังคม ได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชนและรัฐ ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีให้นานที่สุด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561)

ผู้สูงอายุหรือผู้ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุได้มีการเตรียมพร้อมปรับเปลี่ยนจากที่เคยเป็นโดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นหลัก พิจารณาถึงความพอเหมาะพอดี มีเหตุผล ที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ยึดถือวิถีไทยอยู่แต่พอดี ทำงานอดิเรกหรือการปลูกพืชผลไว้บริโภคโดย ซึ่งเริ่มจากการมีพื้นที่เล็กๆ รอบบ้าน ปลูกพืชทุกอย่างที่กิน เช่น พืชผักสวนครัว ขิง ข่า ตะไคร้ พริก มะนาวผักกาด ผักคะน้า ผักบุ้ง ผลไม้ เช่น กล้วย มะละกอ มะม่วง เหล่านี้นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายแล้วยังทำให้ได้ใช้ความรู้ความสามารถ ที่มีอยู่เพื่อการยังชีพ ดูแลตัวเอง คนในครอบครัวและยังทำให้รู้สึกกว่าตัวเองมีคุณค่า ไม่เป็นภาระ มีความสุขและสุขภาพดีขึ้น (วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ, 2558)

การเป็นสังคมผู้สูงวัยจึงควรตระหนักถึงปัจจัยหลายๆ ด้านความมั่นคงทางอาหารเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณา เนื่องจากความไม่มั่นคงทางอาหารมีความเสี่ยงต่อภาวะโภชนาการและเสี่ยงต่อสุขภาพได้ ซึ่งคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ตราพระราชบัญญัติในปี 2551 กำหนดนิยามของ

ความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพว่า การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการตามวัยเพื่อการมีสุขภาพที่ดี (สวณี เต็งรังสรรค์, 2558) และเนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของจำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยส่งผลให้ อัตราการพึ่งพิงของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมถอยของร่างกาย ทำให้ระบบการย่อย การดูดซึม และความอยากอาหารลดลง อีกทั้งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อยหรือไม่มีรายได้ ต้องพึ่งพาบุตรหลานในการประกอบอาหารรวมทั้งการซื้อหาอาหาร การได้มาซึ่งอาหารของผู้สูงอายุ จึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้เกิดความวิตกกังวล ในการได้มาทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และความปลอดภัยของอาหาร ประชากรผู้สูงอายุจึงเสี่ยงต่อการเข้าไม่ถึงการจัดหาอาหารเพื่อการบริโภคและเกิดปัญหาความมั่นคงทางอาหารได้ง่าย ส่งผลให้เกิดปัญหาทางโภชนาการทั้งการขาดสารอาหารและการได้รับสารอาหารเกินซึ่งมีผลต่อปัญหาสุขภาพที่ตามมา (พัชราวดี อรรถวิวัฒน์นุก, 2561)

สถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยของประเทศไทย พบว่า ในปัจจุบันสารเคมีปลั่งกันกำจัดศัตรูพืชเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการป้องกันรักษาและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ด้วยเหตุนี้เกษตรกรของประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้นที่วิถีทาง สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีจึงถูกนำมาใช้กันอย่างกว้างขวาง จนก่อให้เกิดโทษทั้งต่อตัวเกษตรกร ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครปฐมเป็นหนึ่งจังหวัดที่มีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม (2565) ได้สำรวจพบว่า ปริมาณสารเคมีทางการเกษตรที่จำหน่ายในจังหวัดนครปฐมมีไม่ต่ำกว่า 10,000 ลิตรต่อปี จำนวนชนิดมากกว่า 10 ชนิด และข้อมูลจากสถานบริการสาธารณสุขพบผู้ป่วยโรคพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีอัตราป่วย 4 ต่อประชากรแสนคน และผลจากการเจาะเลือดตรวจระดับเอนไซม์โคลินเอสเตอเรส พบว่ามีอัตราความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยร้อยละ 16.14 และ 6.47 ตามลำดับ (สงกรานต์ จันทระ, 2550) สำหรับอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประชาชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งเคยใช้สารเคมีในการเกษตรจนต้องประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจและการสูญเสียที่ดินทำกิน และที่สำคัญปัญหาความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยและสุขภาพ ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของระวี จุฑาทงศ์ และคณะ (2559) ที่ศึกษาวิถีการเกษตรของชุมชนบ้านหนองปากงาม ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ที่มีสารเคมีตกค้างในเลือดในระดับที่ไม่ปลอดภัยเพิ่มจำนวนขึ้นถึงร้อยละ 8.33 และมีแนวโน้มสูงขึ้น ต่อมาแกนนำเกษตรกรตระหนักถึงปัญหาและเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรอินทรีย์แล้วขยายผลสู่บ้านใกล้เคียง และเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ การปรับเปลี่ยนสู่การทำเกษตรอินทรีย์ สภาพเศรษฐกิจและสุขภาพของเกษตรกรเริ่มดีขึ้น จากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสารเคมี ซึ่งอาจจะมีส่วนสนับสนุนความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชน จากการศึกษารายงานข้อมูลผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม พบว่า อำเภอกำแพงแสน มีผู้สูงอายุ จำนวน 9,721 คน คิดเป็นร้อยละ 9.38 ของประชากรรวม 103,653 (กรม

สนับสนุนบริการสุขภาพ, 2566) นอกจากนี้รายงานผลการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน ยังพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นประกอบอาชีพเกษตรกร และยังเป็นผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคมและติดบ้านรวมกันคิดเป็นร้อยละ 9.22 ของประชากรรวม ที่ยังคงทำการเกษตรและจากการสำรวจเบื้องต้นส่วนใหญ่ต้องการสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยไว้บริโภคตนเอง (ชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน, 2565)

เกษตรปลอดภัยจึงเป็นการสนับสนุนความมั่นคงทางอาหารภายใต้หลักการเกษตรที่คำนึงถึงระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นธรรม (เกตุสุดา สิทธิสันติกุล, ขนิษฐา เสถียรพิระกุล และ บัญจรัตน์ ใจลานนท์, 2560) ซึ่งการสัมผัสกับสารเคมีมากๆ จะส่งผลให้ร่างกายเจ็บป่วย เกิดโรคจากสารพิษ ทำให้ปัจจุบันประชาชนนิยมหันมาบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ ผักสวนครัวรั้วกินได้ ไม่กระถางกันมากขึ้น ดังนั้นในหลายชุมชน หลายท้องถิ่นจึงมีการรณรงค์ส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสาร อาหารปลอดภัยปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ในครัวเรือน ซึ่งการปลูกผักสวนครัวของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะปลูกในสวนหลังบ้าน รั้วหน้าบ้าน หรือกระถางรอบตัวบ้าน มีพื้นที่ว่างที่สามารถปลูกได้ก็ปลูก เป็นวิธีชีวิตที่เรียบง่ายมาแต่โบราณ แต่กลับมาเป็นวิธีที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอีกครั้ง ทำให้มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง โดยทำให้สุขภาพแข็งแรงจากการทานผักปลอดสารพิษ ได้ออกกำลังกายในการทำสวน ดูแลพืชผักด้วยตนเอง และสุขภาพจิตสดชื่น ไม่เป็นโรคซึมเศร้า เพราะอยู่กับสวนผัก เวลาแบ่งปันก็แสดงออกถึงน้ำใจที่มีให้กันและกันซึ่งส่งผลทำให้ผู้สูงมีความสุข (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในบริบทของเกษตรปลอดภัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และ วิเคราะห์สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ รวมทั้งค้นหาแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางอาหาร และเป็นแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Older person) ขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งก็ตรงกับนิยามผู้สูงอายุของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2557) วัยสูงอายุ เป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม กล่าวคือ ผู้สูงอายุโดยทั่วไปหมายถึง ผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี หรือ 65 ปี (สุรัชย์ อยู่สาโก, 2550) ลักษณะผู้สูงอายุ คือ วัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเสื่อมถอยลงกว่าวัยที่ผ่านมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่ออารมณ์ และจิตใจของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก การเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุที่เหมาะสมจะช่วยลดปัญหาทางสุขภาพกาย และสุขภาพจิตของผู้สูงอายุได้มาก (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2557)

แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารกำเนิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2513 – 2522 ในขณะที่สถานการณ์วิกฤตด้านราคาอาหารและพลังงานกำลังรุกรามไปทั่วโลก และความมั่นคงทางอาหารถูกใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2517 ในการประชุมอาหารโลก ภายใต้แนวคิดที่ว่า ความมั่นคงทางอาหารเป็นปัญหาที่เกิดจากความ “ไม่พอเพียงทางด้านอุปทาน” ของประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำไปสู่แนวคิดอีกประการ คือ ความทรงสิทธิ์ด้านอาหาร (Food entitlement) ที่มุ่งมองว่าอาหารเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องเข้าถึงและมีเสถียรภาพในระดับครัวเรือนและบุคคล ตามแนวคิดของ อมาตยา เซน ที่คิดว่าประเทศที่มีประชากรที่เกิดความขาดแคลนอาหารจำนวนมากล้วนเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารทั้งสิ้น ดังนั้นความขาดแคลนดังกล่าวจึงไม่ใช่เกิดจากอาหารที่ไม่พอเพียง แต่เกิดจากการเข้าถึงอาหาร องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ให้นิยามคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” หมายถึง การที่ประชาชนมี “ปริมาณ” อาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ มีความ “หลากหลาย” ของประเภทอาหารที่ได้รับ และอาหารนั้น “มีคุณภาพ” หมายถึงมีคุณค่าทางโภชนาการและความสะอาดปลอดภัย รวมทั้งประชาชนสามารถ “เข้าถึง” อาหาร อันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึง โดยได้แบ่งความหมายด้านความมั่นคงอาหารออกเป็น 4 มิติ มีรายละเอียดดังนี้ (ธนิดา หรินทรานนท์, 2561)

1. ความพอเพียง (Availability) ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร

2. การเข้าถึง (Access) การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่า หมายความว่า ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุม

กลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนด้วย

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาด และการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย

4. เสถียรภาพ (Stability) เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรปลอดภัย

การทำเกษตรปลอดภัย หมายถึง การผลิตทางการเกษตรประเภทหนึ่งในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ สัตว์นำ โดยสามารถใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช และใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิตได้ แต่ต้องใช้ในปริมาณที่ถูกต้องและทำตามคำแนะนำ เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วไม่มีสารพิษตกค้าง หรืออยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562) เกษตรปลอดภัยเป็นระบบการเกษตรที่จะให้ผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ หรือปลอดภัยจากการปนเปื้อนของสารและโลหะที่จะมีผลต่อผู้บริโภค นอกจากนั้นระบบการผลิตนั้นจะต้องปลอดภัยกับสิ่งแวดล้อม และเกษตรกรผู้ผลิตด้วยจากความหมายที่กล่าวมานี้ทำให้เกษตรปลอดภัยมีมากมายหลายระบบ จะได้กล่าวถึงบางระบบที่เคยมีการดำเนินการและบางระบบยังดำเนินการในปัจจุบัน (ประสาธ เกศวพิทักษ์, 2562) ได้แก่

1. เกษตรธรรมชาติ คือ การเกษตรที่ใช้ปัจจัยที่มีอยู่ในธรรมชาติ เลี้ยงและดูแลผลิตผลในไร่นาโดยไม่มีสารสังเคราะห์ใด ๆ มาใช้เลย ปัจจุบันจะเหลือมากน้อยเพียงใดยากที่จะประเมินได้

อานัฐ ตันโช (2550) เกษตรธรรมชาติเป็นแนวทางที่ทำให้ดินเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นแนวทางการผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษทางการเกษตรทั้งต่อตัวผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จุดเด่นของเกษตรธรรมชาติ คือ การฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศ และการลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

2. เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบเกษตรทางเลือกระบบหนึ่งที่มองถึงอาหารหรือผลิตผลที่ปลอดภัย และในขบวนการผลิตจะต้องมีผลกระทบต่อเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม ข้อกำหนดที่สำคัญของเกษตรอินทรีย์ คือ ห้ามใช้สารเคมีและสารสังเคราะห์ทุกชนิดในการผลิต และพื้นที่เกษตรอินทรีย์ จะต้องปลอดจากการปนเปื้อนของดิน น้ำ และอากาศ

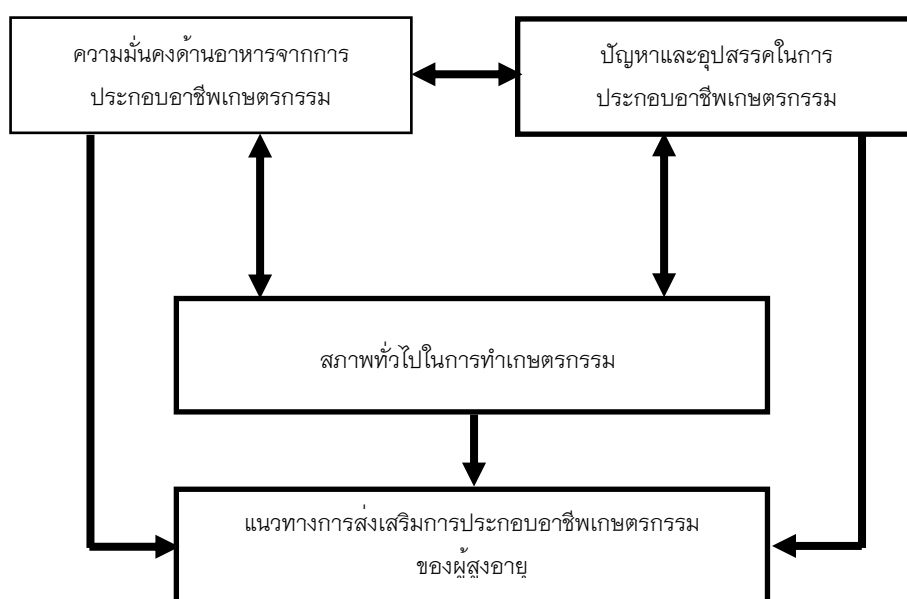
ส่วนสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture movements) หรือ IFOM ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่าเป็นระบบเกษตรที่ผลิตอาหารและ

เส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจโดยเน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดินการเคารพต่อศักยภาพของธรรมชาติทางธรรมชาติของพืชสัตว์และนิเวศทางการเกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยจากภายนอกและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์เช่นปุ๋ยสารกำจัดศัตรูพืชและเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยงหลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางด้านสภาพภูมิอากาศเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย (อานันท์ ตันโซ, 2550)

สำหรับแนวคิดผู้สูงอายุผู้วิจัยใช้เป็นกรอบแนวทางในการเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งจะมีความเป็นตัวแทนตลอดจนใช้เป็นแนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารปลอดภัยที่เหมาะสมกับบริบทความเป็นผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดรายประการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนแนวคิดความมั่นคงทางด้านอาหารและแนวคิดเกษตรปลอดภัยนอกจากจะใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมความมั่นคงทางด้านอาหารปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุยังใช้เพื่อการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุและเพื่อให้ทราบระดับความมั่นคงทางด้านอาหารของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสนต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุของขององค์การสหประชาชาติ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2557; สุรัชย์ อยู่สาโก, 2550) แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) (ธนิดา หรินทรานนท์, 2561) และแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรปลอดภัย ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2562), ประสาทเกศวพิทักษ์ (2562), และอานันท์ ตันโซ (2550) ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) มีรายละเอียดดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และอยู่ในชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าถึงข้อมูลได้ ซึ่งผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีจำนวน 412 คน (ข้อมูลจากบัญชีรายชื่อสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ปี 2563)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัย และความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยมีขนาดตัวอย่างที่คำนวณจากสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1967 อ้างถึงใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2549) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 5% จำนวน 203 คน ผู้วิจัยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) (Gall, Brog & Gall, 1996)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึกและยืนยันแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน โดยเน้นตัวบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลสำหรับใช้ตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วน เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้นำที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนหรือจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กำนันหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละตำบล ของอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำนวน 15 คน 2) ตัวแทนผู้สูงอายุ ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุมาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกจำนวน 3 คน ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน นครปฐม 3) ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การพัฒนาชุมชน ที่ทำหน้าที่และกิจกรรมในพื้นที่อำเภอกำแพงแสนมาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอกำแพงแสน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกำแพงแสน 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 3 คน

เครื่องมือวิจัย การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพ

1. แบบสอบถามปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ และระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นการสำรวจรายการ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวนสมาชิกของครอบครัว โรคประจำตัว การเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ การทำเกษตรปลอดภัย เป็นต้น

ตอนที่ 2 ระดับปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ทำการเกษตร ปัจจัยการผลิต ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการผลิต ระบบตลาด และการรวมกลุ่ม ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 ระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การมีอาหารเพียงพอ การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหาร การมีเสถียรภาพด้านอาหาร ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

ตอนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิด โดยมีคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

2. แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งประกอบด้วย 1) การทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และ 2) แนวทางการพัฒนาการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร การเก็บข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์โดยเฉพาะบุคคลแบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยจะมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงระหว่างสัมภาษณ์

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิด ทฤษฎี และรายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องจากกรอบแนวคิด หลักการ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาตัวแปรต่างๆ

2. กำหนดขอบเขตและรูปแบบคำถาม โดยคำนึงถึงลักษณะของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อให้คำถามในแบบสอบถามมีความชัดเจน ตอบง่าย กระชับและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์

3. นำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้าง เนื้อหาของแบบสอบถาม และแบบวัดรวมทั้งการใช้ถ้อยคำภาษาที่ใช้ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเกิดความเข้าใจแก่ผู้ตอบแบบสอบถามแล้วนำไปปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ

4. นำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ ความสอดคล้อง ครบคลุมของเนื้อหาและความชัดเจนของข้อคำถาม โดยนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง Index of Item Objective Congruence Index (IOC) และพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5–1.0 สำหรับข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง น้อยกว่า 0.5 นำไปปรับปรุงและแก้ไขหรือตัดออก ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

และ 5. นำแบบสอบถามที่ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบค่าความเที่ยงตรง และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.94

3. แบบประเมินเพื่อยืนยันแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสนเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จากแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2. ศึกษาความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3. แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากนั้นทำการระดมความคิดเพื่อยืนยันแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทำการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล (content analysis) เพื่อสรุปประเด็นตามกลุ่มข้อมูลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูล (ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรารณ, 2555) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การแปลผลระดับปัญหาปัญหาและอุปสรรค ความมั่นคงด้านอาหาร และการยืนยันแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร อำเภอกำแพงแสน ใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ย 5 ระดับของ Best (1977)

4.51–5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51–4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2.51–3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

1.51–2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1.00–1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ระดับปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ระดับปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.61$, S.D. = 0.14) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการผลิต ($\bar{x} = 2.75$, S.D. = 0.29) รองลงมา ด้านการรวมกลุ่ม ($\bar{x} = 2.64$, S.D. = 0.21) ด้านระบบตลาด ($\bar{x} = 2.62$, S.D. = 0.24) ด้านพื้นที่ทำการเกษตร ($\bar{x} = 2.53$, S.D. = 0.30) และด้านปัจจัยการผลิต ($\bar{x} = 2.51$, S.D. = 0.32) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ระดับปัญหาในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมและรายด้าน

n=203

ระดับปัญหา	$\bar{x}$	S.D	แปลความหมาย
1. ด้านพื้นที่ทำการเกษตร	2.53	0.30	ปานกลาง
2. ด้านปัจจัยการผลิต	2.51	0.32	ปานกลาง
3. ด้านความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการผลิต	2.75	0.29	ปานกลาง
4. ด้านระบบตลาด	2.62	0.24	ปานกลาง
5. ด้านการรวมกลุ่ม	2.64	0.21	ปานกลาง
รวม	2.61	0.14	ปานกลาง

2. การวิเคราะห์ระดับความมั่นคงทางอาหารของของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์ระดับความมั่นคงทางอาหารของของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.64$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ ($\bar{x} = 2.78$, S.D. = 0.39) รองลงมา ได้แก่ ด้านเสถียรภาพด้านอาหาร ($\bar{x} = 2.72$, S.D. = 0.34) ด้านความเพียงพอ ($\bar{x} = 2.55$, S.D. = 0.41) และด้านการเข้าถึง ($\bar{x} = 2.51$, S.D. = 0.42) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ระดับความมั่นคงทางอาหารของของผู้สูงอายุในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวม

n=203

ระดับปัญหา	$\bar{x}$	S.D	แปลความหมาย
1. ด้านความเพียงพอ	2.55	0.41	ปานกลาง
2. ด้านการเข้าถึง	2.51	0.42	ปานกลาง
3. ด้านการใช้ประโยชน์	2.78	0.39	ปานกลาง
4. ด้านเสถียรภาพด้านอาหาร	2.72	0.34	ปานกลาง
รวม	2.64	0.39	ปานกลาง

3. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ด้วยการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุเพื่อความมั่นคงด้านอาหารอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำนวน 7 แนวทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือแปลงสาธิตเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันจัดอบรมให้ความรู้และทักษะด้านการเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตรปลอดภัยเบื้องต้น และจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มต้นสนใจทำเกษตรปลอดภัยเช่นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

4. ควรมีการสร้างทีมที่เลี้ยงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ที่คอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจรวมทั้งติดตาม การทำการเกษตรปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในช่วงเริ่มต้นเพื่อเป็นทั้งขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำการเกษตร

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรสำหรับผู้สูงอายุที่สามารถผลิตและพัฒนาผลผลิตของตนเองออกมาจำนวนมาก เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุ

6. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดตั้งกลุ่มหรือชมรม ผู้สูงอายุที่สนใจทำเกษตรปลอดภัยสำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้ง แลกเปลี่ยนผลผลิตและวัตถุดิบในการทำการเกษตรด้วย

7. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการทำหรือวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการทำการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาจัดประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อสรุปและยืนยันแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุเพื่อความมั่นคงด้านอาหารอำเภอ กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.66$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสนทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน โดย 3 แนวทางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ ควรมีการสร้างทีมที่เลี้ยงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ที่คอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจรวมทั้งติดตาม การทำการเกษตรปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในช่วงเริ่มต้นเพื่อเป็นทั้งขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำการเกษตร ($\bar{x} = 4.76$, S.D. = 0.46) รองลงมา ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ร่วมกันจัดอบรมให้ความรู้และทักษะด้านการเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{x} = 4.71$, S.D. = 0.46) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ควรสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตรปลอดภัยเบื้องต้น และจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มต้นสนใจทำเกษตรปลอดภัยเช่นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.69$, S.D. = 0.52) ตามลำดับ จากตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

n=23

แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือแปลงสาธิต เกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน	4.51	0.52	มากที่สุด
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันจัดอบรมให้ความรู้และทักษะด้านการเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ	4.71	0.46	มากที่สุด
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตรปลอดภัยเบื้องต้น และจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มต้นสนใจทำเกษตรปลอดภัยเช่นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น	4.69	0.52	มากที่สุด
4. ควรมีการสร้างทีมพี่เลี้ยงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ที่คอยให้คำปรึกษา และให้กำลังใจรวมทั้งติดตาม การทำการเกษตรปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในช่วงเริ่มต้นเพื่อเป็นทั้งขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำ	4.76	0.46	มากที่สุด
5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรสำหรับผู้สูงอายุที่สามารถผลิตและพัฒนาผลผลิตของตนเองออกมาจำนวนมาก เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุ	4.65	0.52	มากที่สุด
6. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดตั้งกลุ่มหรือชมรม ผู้สูงอายุที่สนใจทำเกษตรปลอดภัยสำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้ง แลกเปลี่ยนผลผลิตและวัตถุดิบในการทำการเกษตรด้วย	4.58	0.50	มากที่สุด
7. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการทำหรือวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการทำการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ	4.68	0.51	มากที่สุด
รวม	4.66	0.50	มากที่สุด

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เพราะแม้จะพบปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุ แต่ก็ยังมีชมรมฯ ที่พยายามคิดโครงการและกิจกรรมสนับสนุน เช่น การนำผู้สูงอายุมาศึกษาดูงานในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ การเชิญเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอและนักวิชาการพัฒนาชุมชนไปให้ความรู้ จึงส่งผลระดับปัญหาและอุปสรรคไม่อยู่ในระดับที่รุนแรง ส่วนพิจารณารายด้านพบว่าผู้สูงอายุประสบปัญหาและอุปสรรคด้านการนำความรู้และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร อีกทั้งการรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาปัญหาแลกเปลี่ยนความรู้ยังเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการสนับสนุน รวมถึงการรองรับของระบบตลาดที่ยังต้องการการประกันราคาสินค้าทางการเกษตร เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า สอดคล้องกับ ลิ้นุช ครุฑเมือง แสนเสริม และคณะ (2564) ได้ศึกษา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีปัญหา คือ ไม่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้เพื่อการผลิต

ได้และเครื่องมืออุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่ทันสมัยต่อการใช้งาน เช่นเดียวกับผลการวิจัยในครั้งนี้ และสอดคล้องกับการวิจัยของ อภิชาติ ใจอารีย์ (2561) เรื่อง แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน : บทสะท้อนจากภาคปฏิบัติการ พบว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์แต่ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักวิชาการ มาตรฐาน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ในกระบวนการผลิต รวมทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการฟาร์มและกลไกการตลาดเพื่อรองรับผลผลิต ส่วนปัญหาด้านการตลาดสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรปลอดภัยของ ประสาท เกศพิทักษ์ (2562) ที่กล่าวว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรดีที่เหมาะสมต่างเจอปัญหาสำคัญคือให้ผลตอบแทนกับผู้ปฏิบัติไม่คุ้มกับความยากลำบาก

ผลการศึกษาระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านเสถียรภาพด้านอาหาร ด้านความพอเพียง และด้านการเข้าถึง ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์ด้านอาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพและสุขอนามัย แต่อาจจะยังไม่มีเสถียรภาพด้านอาหารปลอดภัยที่เพียงพอ การเข้าถึงแหล่งอาหารปลอดภัยจากการทำการเกษตรยังไม่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรวดี อรรถวิวัฒนากุล (2561) เรื่อง การศึกษาความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหินผุด อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหินผุดระดับความมั่นคงด้านอาหารในระดับน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุไม่สามารถ เข้าถึงอาหารได้สะดวก อาจเนื่องมาจากในชุมชนชนบท บ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุจะเลือกรับประทานอาหารที่มีอยู่โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของอาหาร และผู้สูงอายุบางรายยังดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือเครื่องดื่มชูกำลังเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน น้อยครั้งที่ผู้สูงอายุจะเลือกปฏิบัติในการ รับประทานอาหารเสริมที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เนื่องมาจากประหยัดเงินและผู้สูงอายุบางรายบอกว่า ไม่ชอบรับประทานอาหารเสริมจำพวกวิตามิน ผู้สูงอายุสามารถหลีกเลี่ยงอาหารที่ใส่เครื่องปรุงรสเกินความจำเป็น เช่น ผงชูรส ปฏิบัติเป็นบางครั้ง และหลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารที่หมดอายุเป็นประจำ

ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 7 แนวทาง ซึ่งทุกแนวทางมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุและผู้ให้ข้อมูลหลักมีความต้องการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาลสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น ควรมีการทำหรือวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการทำการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพบุลย์ พงษ์แสงพันธ์ และ ยุวดี รอดจากภัย (2557) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนที่กล่าวว่า ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสร้างทางเลือกเพื่อหากิจกรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลได้มากขึ้น รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ ประกอบด้วย อ: อาหาร

อ: ออกกำลังกาย และ อ: อารมณ์เพื่อเป็นแนวทางการสร้างสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ (นวรรตน์ ไชยมภู, รัตติภรณ์ บุญทัศน์ และ นกชา สิงห์วีธรรม, 2562) ที่สำคัญการที่ผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับแนวคิดความสุข 5 ด้านของผู้สูงอายุของสำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2558) ประกอบด้วย สุขสบายซึ่งเน้นเรื่องสุขภาพร่างกาย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ สุขสนุกเป็นความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ ด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส สุขสง่าแน่นความเข้าใจในความเป็นไปในชีวิต ความมีคุณค่าในตนเอง มีมุมมองและความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่นอย่างเห็นอกเห็นใจ ไม่ซึมเศร้า ไม่ท้อแท้ สุขสว่างเป็นความสามารถด้านความจำความเข้าใจความคิดแบบนามธรรมการสื่อสาร การใช้เหตุผล และการวางแผนแก้ไขปัญหา สุขสงบ เป็นการรับรู้ เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์และสามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งความสามารถในการควบคุมความต้องการจากแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตัวเองได้

อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตรปลอดภัยเบื้องต้น และจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มต้นสนใจทำเกษตรปลอดภัยเช่นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น ควรจัดหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรสำหรับผู้สูงอายุที่สามารถผลิตและพัฒนาผลผลิตของตนเองออกมาจำนวนมาก เพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ผู้สูงอายุ สอดคล้องกับพรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และ ชิตชงค์ นันทนาเนตร (2561) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชน กรณีศึกษาบ้านยางแดง ตำบลคูยายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้ ความสามารถและความคิดของเกษตรกรนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การตระหนักและสนใจในปัญหาเรื่องปากท้อง 2) การทบทวนความคิดและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน 3) การเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน 4) การสรุปบทเรียน และ 5) การขยายผลและสร้างเครือข่าย โดยมีเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ การเห็นความสำคัญและเพิ่มความมั่นใจในการพึ่งตนเองด้านอาหารและการผลิตอาหารที่ปลอดภัยภายในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และสอดคล้องกับการวิจัยของ อภิชาติ ใจอารีย์ (2561) ที่นำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน พบว่า การสร้างมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาสามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยภาคีที่เป็นแกนนำ คือ ชาวบ้าน/เกษตรกร กรมวิชาการเกษตร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ มหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนด้านเกษตรกรรม โดยแนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ตลอดโซ่อุปทานการผลิต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการผลิตและการจัดการ ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิต และด้านผลผลิตและการจัดการผลผลิต ในรูปแบบการสร้างเครือข่าย การวิจัยและพัฒนาเชื่อมโยงองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์พื้นบ้านและเชิงพาณิชย์ การพัฒนารูปแบบการรับรอง

มาตรฐานเกษตรปลอดภัยในระดับชุมชน การวิจัยต่อยอดและพัฒนาเครื่องทุ่นแรง การพัฒนาฐานข้อมูล ระบบการให้ข้อมูลและการให้คำปรึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสนมีความต้องการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารสำหรับตนเอง แต่ในการปฏิบัติจริงก็พบปัญหาในการดำเนินการ เช่น ด้านความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการผลิต ด้านการรวมกลุ่ม และด้านระบบตลาด ตามลำดับ ส่งผลให้ระดับความมั่นคงด้านอาหารอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นการสร้างมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาสามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยภาคีที่เป็นแกนนำ คือ ผู้สูงอายุ กรมวิชาการเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ มหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนด้านเกษตรกรรม โดยสนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการผลิตและการจัดการ ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิต และด้านผลผลิตและการจัดการผลผลิต ในรูปแบบการสร้างเครือข่าย การวิจัยและพัฒนาเชื่อมโยงองค์ความรู้เกษตรปลอดภัย การวิจัยต่อยอดและพัฒนาเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ระบบการให้ข้อมูลและการให้คำปรึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เทศบาลและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำแนวทางไปใช้เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสนมีกิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารปลอดภัยและยังมีผลดีต่อมิติอื่นๆของผู้สูงอายุด้วย

ผลการศึกษาระดับความมั่นคงด้านอาหารจากการทำเกษตรปลอดภัยของผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัจจัยการผลิต เป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการควบคุมราคา ต้นทุน และปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามกลไกของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยในครั้งถัดไปผู้วิจัยเสนอว่าควรทำการวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำให้ทราบว่ามีปัจจัยหรือตัวแปรใดบ้างที่มีส่วนสำคัญในการทำการเกษตรของผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดหลายด้าน รวมทั้งจะนำไปสู่การค้นหานวัตกรรมส่งเสริมที่ตรงประเด็นและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี พ.ศ. 2561–2580*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2566). *รายงานข้อมูลผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม*. นนทบุรี: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, กระทรวงสาธารณสุข.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2557). *สังคมผู้สูงอายุ*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). *เกษตรปลอดภัย VS เกษตรอินทรีย์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- เกตุสุดา สิทธิสันติกุล, ขนิษฐา เสถียรพีระกุล และ บัญจรัตน์ โจลานันท์. (2560). แนวทางพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 35(3), 64–73.
- ชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน โรงพยาบาลกำแพงแสน. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุอำเภอกำแพงแสน ประจำปี 2565*. นครปฐม: โรงพยาบาลกำแพงแสน.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2549). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพฯ: ราเมศร์พรหมชาติ.
- ธนิดา หรินทรานนท์. (2562). *ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)*. สืบค้นจาก <http://certify.dld.go.th/certify/images/research/2563/630923/Food%20security.pdf>
- นวรรตน์ ไชยภูมิ, รัตติกรณ์ บุญทัศน์ และ นกษา สิงห์วีระธรรม. (2562). การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 6(2), 262–269.
- ประสาธ เกศวพิทักษ์. (2562). *เกษตรปลอดภัย*. สืบค้นจาก https://thaifert.com/knowledge_detail.php?id=13
- พงษ์พรรณ ตริยมงคลกุล และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). *การออกแบบการวิจัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และ ชิดชงค์ นันทนาเนตร. (2561). กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชน กรณีศึกษากองบ้านยางแดง ตำบลคูยาดหมี อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2), 2758–2774.
- พัชรวดี อรรถวิวัฒนากุล. (2561). การศึกษาความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหินผุด อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางสุขภาพ*, 1(2), 1–14.

- ไพบูลย์ พงษ์แสงพันธ์ และ ยุวดี รอดจากภัย. (2557). การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561. นครปฐม: พรินเทอรี่.
- ระวี จุฑาทงศ์ และคณะ. (2559). วิธีการเกษตรของชุมชนบ้านหนองปากง่าม หมู่ที่ 23 ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน.
- วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. (2558). รูปแบบการทำเกษตรประณีตสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก, 33(3), 75-96.
- สงกรานต์ จันทระ. (2550). การศึกษาผลกระทบและพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพเกษตรกรอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. แกนเกษตร, 42(3), 375-384.
- สวณี เต็งรังสรรค์. (2558). ความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา และในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าไม้ อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. ธรรมศาสตร์เวชสาร, 14(1), 35-47.
- สินธุ์ ครุฑเมือง, แสนเสริม ภรณ์ต่างวิวัฒน์, เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และ ณัฐรัตน์เจริญ. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจของเกษตรกร. วารสารเกษตร มสธ., 3(1), 31-44.
- สุรัชย์ อยู่สาโก. (2550). พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุเทศบาลเมืองท่าเรือพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี(วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2561). “ผู้สูงอายุบ้านแม่ใส” มุ่งสร้างเกษตรปลอดภัย. สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/46115-’ผู้สูงอายุบ้านแม่ใส’%20มุ่งสร้างเกษตรปลอดภัย.html>
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม. (2565). รายงานการเฝ้าระวังโรคจากการใช้สารเคมีป้องกันและปราบศัตรูพืช. นครปฐม: สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือ “ความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ”. นนทบุรี: ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- อภิชาติ ใจอารีย์. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน: บทสะท้อนจากภาคปฏิบัติการ. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 38(5), 1-17.
- อานัฐ ตันโช. (2550). เกษตรกรรมชาติ แนวคิดหลักการ และจุลินทรีย์ท้องถิ่น. เชียงใหม่: ทรีโอแอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย.

Best, J.W. (1977). *Research in Education*. (3rd ed). New Jersey: Prentice Hall.

Gall, M.D., Brog, W. R., & Gall, J.P. (1996). *Education Research: An Introduction*. (6th ed).
New York: Longman.